

Куций Р. В.,
здобувач

Національної академії внутрішніх справ

ОЗНАКИ ЗОВНІШНЬОГО ПРОЯВУ ПОГРОЗИ ЯК СПОСОБУ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ

Анотація. У статті розкривається зміст ознак зовнішнього прояву погрози як способу вчинення злочину. Констатується, що до ознак зовнішнього прояву погрози як способу вчинення злочину відносяться: поняття погрози як діяння, зміст погрози, форма погрози (спосіб вираження погрози) та спосіб доведення погрози. Обґрунтовується висновок, що погроза може вчинюватися тільки шляхом активних дій, які полягають у вираженні та доведенні до адресата інформації про намір вчинити відповідні діяння.

Ключові слова: погроза, спосіб вчинення злочину, зовнішній прояв, зміст погрози, форма погрози, спосіб доведення погрози.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження ознак зовнішнього прояву погрози як способу вчинення злочину зумовлюється тим, що шляхом погрози вчинюється досить велика кількість злочинів, а тому погроза знаходить значне поширення. Водночас у різних складах злочинів погрози притаманні різні ознаки зовнішнього прояву, дослідження та систематизація яких дасть змогу не тільки з'ясувати саму сутність погрози як способу вчинення різних злочинів, але й детальніше визначити ознаки об'єктивної сторони таких складів злочинів.

Варто зазначити, що ознаки зовнішнього прояву окремих видів погрози вже досліджувалися у працях вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як: Р. Ш. Бабанли, О. Л. Гуртовенко, І. В. Самощенко, О. М. Храмов, В. В. Шаблістий, однак такі праці стосуються винятково дослідження ознак погрози як способу окремих злочинів. Відтак ознаки зовнішнього прояву погрози не досліджувалися цілісно, а розглядалися тільки в контексті окремих складів злочинів.

Метою статті є дослідження ознак зовнішнього прояву погрози як способу вчинення злочину. При цьому варто наголосити, що погроза як спосіб вчинення злочину, а відтак й ознаки її зовнішнього прояву розглядаються в контексті всіх складів злочинів, де погроза прямо згадана у диспозиції кримінально-правової норми.

Виклад основного матеріалу. На наш погляд, зовнішній прояв погрози повинен розглядатися через призму таких ознак: поняття погрози як діяння, змісту погрози, форми погрози (способу вираження погрози) та способу доведення погрози. У цьому зв'язку такі ознаки і є ознаками зовнішнього прояву погрози як способу вчинення злочину.

Що ж стосується необхідності виділення саме таких ознак зовнішнього прояву, то, на нашу думку, спосіб вчинення злочину повинен розглядатися як сукупність конкретних прийомів, через виконання яких забезпечується вчинення відповідного суспільно небезпечного діяння. Відтак першочерговим для з'ясування ознак зовнішнього прояву погрози є дослідження погрози як суспільно небезпечного діяння. На підставі цього можливе дослідження інших ознак зовнішнього прояву, а саме: змісту погрози (вчиненням яких діянь погрожує особа), способу (форми) вираження погрози та способу адресації погрози (доведення її до адресата).

За своєю сутністю погроза є впливом на психічну недоторканність особи, що виражається в передачі інформації про на-

мір вчинення відповідних діянь. Із цього випливає, що погроза характеризується вчиненням інформаційних діянь, оскільки вони стосуються забезпечення впливу на особу під приводом передавання відповідної інформації.

Інформаційними в теорії кримінального права вважаються дії, що полягають у передачі інформації іншим особам і завжди виражаються у словесній (вербальній) формі, а також у будь-яких діях, що несуть інформацію: смислових жестах (конклюдентні дії), виразних рухах (міміка) [6, с. 90; 1, с. 8].

Водночас передавання означає: 1) віддавати, подавати, вручати кому-небудь те, що тримають у руках, або беруть до рук; 2) віддавати, подавати, вручати когось, що-небудь комусь для іншого; 3) вручати, віддавати щось кому-небудь через посередника, або за чиїмось дорученням; 4) віддавати що-небудь своє в чуже володіння; 5) повідомляти когось про щось; 6) розповідати кому-небудь про щось почуте, побачене; 6) повідомляти, інформувати про щось когось [7, с. 161–162].

Таким чином, передавання інформації є повідомлення певної особи про щось, тобто надання особі певної інформації. Це означає, що суб'єкт повідомляє відповідну інформацію про намір вчинити певні діяння (передає інформацію адресату погрози).

Таке передавання інформації можливе тільки шляхом вчинення активних дій. Для того, щоб передати інформацію адресату погрози, особа повинна вчинити відповідні активні дії, тобто висловити погрозу. Вказана позиція підтримується також у працях інших вітчизняних та зарубіжних учених [10, с. 9; 2, с. 121; 4, с. 64; 5, с. 195].

Вбачається неможливим передати інформацію про намір відповідної поведінки шляхом бездіяльності. Бездіяльність – це пасивна поведінка особи. За словами Н.М. Ярмаши, бездіяльність не може виступати носієм причини будь-якої події за умови, що вона не служить енергетичним поштовхом до розвитку якогось процесу, не здатна вивести певну систему зі стану динамічної рівноваги [11, с. 25]. У разі погрози бездіяльність не здатна вивести систему з рівноваги, а точніше – не здатна передати інформацію про наміри суб'єкта, а тому не здатна вплинути на психічну недоторканність особи.

Для забезпечення передавання інформації про свої наміри суб'єкт повинен учинити певні конкретні активні дії, а саме: усно, письмово чи поведінково виразити інформацію. Пасивна поведінка особи не здатна забезпечити вираження чи передавання такої інформації, а отже, погроза не може вчинюватися шляхом бездіяльності.

Важливим є також і те, що погроза характеризується складною дією, що включає два компоненти вираження та доведення інформації. Тобто під час погрози суб'єкт виражає відповідну інформацію та забезпечує її надходження (доведення) до адресата. В свою чергу, спосіб вираження погрози (форма погрози) та спосіб доведення її до адресата можуть бути різними, але, як правило, є нерозривними і обов'язково характеризуються активною поведінкою суб'єкта.

Вираження погрози означає вираження суб'єктом інформації про намір вчинення відповідних дій. Доведення до адресата полягає в передаванні інформації адресату погрози. Конкретні

способи вираження та доведення інформації є взаємозалежними і, як правило, нерозривно пов'язаними.

Такими чином, погроза як діяння – це активні дії особи, які полягають у вираженні та доведенні до адресата наміру вчинити відповідні діяння.

Зміст погрози – це сутність тих діянь, намір вчинити які виражає суб'єкт. Виходячи із опису погрози, в диспозиціях кримінально-правових норм можна виділити такий зміст погрози: 1) вбивство (статті 129, 147, 189, 206, 206-2, 280, 345, 346, 350, 355, 377, 386, 398, 405 КК України); 2) насильство (статті 149, 150-1, 152, 153, 157, 162, 174, 186, 187, 189, 206, 206-2, 258-1, 280, 289, 297, 303, 308, 312, 342, 345, 346, 350, 355, 365, 377, 386, 393, 398, 405 КК України); 3) пошкодження та (або) знищення майна (статті 154, 157, 189, 195, 206, 280, 345, 346, 350, 355, 377, 386, 398, 405 КК України); 4) розголошення відомостей, які ганьблять особу, чи які вона бажає зберегти в таємниці (статті 189, 154, 386 КК України); 5) вчинення діянь, що посягають на основний безпосередній об'єкт злочину (статті 258, 266, 354, 368, 368-3, 368-4, 444 КК України); 6) вчинення інших діянь (статті 154 (вилучення майна), 189 (обмеження прав, свобод або законних інтересів), 346 (викрадення або позбавлення волі) КК України).

Формою погрози вважаємо зовнішнє вираження погрози, яке за своєю суттю залежить від самого способу вираження погрози і збігається з ним. В дійсності форма стосується самої інформації, у вираженні і доведенні якої полягає погроза. Тобто форма вираження та існування інформації фактично виступає формою погрози.

Із цього випливає, що будь-яка погроза повинна мати форму вираження інформації. Якщо інформація під час погрози не набуває певної форми, яка, до того ж, робить цю інформацію доступною для сприйняття адресатом, то не можна говорити і про вираження інформації як такої, а отже, не можна говорити і про погрозу.

Відтак форма погрози, яка прямо пов'язується (збігається) із способом зовнішнього вираження інформації, є обов'язковою ознакою будь-якої погрози. Іншими словами, без форми не може бути і самого вираження, а без вираження інформації не може бути і погрози. Водночас спосіб вираження погрози може бути усним, письмовим, поведінковим, змішаним (комбінованим).

Деякі із цих форм (способів вираження) безпосередньо знаходять відображення в різних наукових визначеннях поняття погрози. Так, О.В. Лохвицький погрозу розуміє як виражений усно або письмово однією особою інший намір вчинити злочин [3, с. 124].

Визначаючи сутність інформаційних діянь, М.І. Панов та В.П. Тихий також певною мірою звертають увагу на форми вираження інформації, зокрема інформаційними вони вважають дії, що полягають у передачі інформації іншим особам і завжди виражаються у словесній (вербальній) формі, а також у будь-яких діях, що несуть інформацію: смислових жестах (конклюдентні дії), виразних рухах (міміка) [6, с. 90].

Така диференціація форм (способів вираження) погрози, на наш погляд, дає змогу повністю охопити та з'ясувати всі можливі прояви вираження інформації під час погрози.

Усною є погроза, виражена словесно, тобто зміст погрози суб'єкт виражає словами, за допомогою усної мови. В українській мові слово «усний» означає: 1) виражений у звуковій формі словами, що вимовляються, а не пишуться; 2) викладений словами, розказаний, а не написаний [8, с. 492].

На підставі цього можемо стверджувати, що усною є погроза, яка виражається у звуковій формі словами, що вимовляють-

ся. При цьому усна форма вираження погрози не поєднується із вчиненням інших дій, спрямованих на вираження чи доведення інформації до адресата (жести, міміка, поведінка тощо), оскільки вони стосуються іншої форми (іншого способу) вираження погрози. За твердженнями В.В. Шаблістого, у 97% досліджених ним випадків погрози вбивством, вона вчиняється саме шляхом усного вираження [10, с. 10].

Письмова форма (спосіб) полягає в тому, що інформація передається від суб'єкта до адресата за допомогою письма (викладення інформації в письмовому вигляді). Водночас слово «письмово» розуміється як: 1) виражений графічними знаками, написаний; 2) записаний на підтвердження знань з певної галузі [7, с. 366]. Така форма вираження погрози передбачає графічне передання інформації за допомогою певних символів (написаних слів (літер), намальованих чи відзнятих зображень тощо). У випадках письмового вираження погрози засобом передання інформації власне виступають певні графічні знаки чи зображення.

Поведінковою формою (способом) вираження інформації є такий її вираз, який забезпечується поведінкою суб'єкта. В цьому випадку під поведінкою суб'єкта розуміються будь-які дії, за винятком усного чи письмового вираження інформації, які спрямовані на вираження інформації про намір вчинити певні діяння. Поведінковою формою (способом) є вираження інформації за допомогою жестів, міміки, демонстрації зброї, вчинення дій, спрямованих на заподіяння певної фізичної, майнової чи моральної шкоди. При цьому поведінка особи обов'язково є активною.

На відміну від цього, змішану або комплексну форму (спосіб) вираження погрози вважаємо найбільш розповсюдженою. Пояснюється це тим, що, зазвичай, вираження інформації при погрозі відбувається за допомогою усних, письмових та поведінкових засобів.

Комплексна (змішана) форма (спосіб) вираження інформації полягає в одночасному поєднанні проаналізованих вище форм (способів) такого вираження. Зокрема, при погрозі одночасно можуть поєднуватися: усна та письмова; усна та поведінкова; письмова та поведінкова; усна, письмова та поведінкова форми (способи) вираження інформації.

Що ж стосується способів доведення інформації, то обсяг таких способів може бути досить різноманітним і прямо залежить від форми (способу) вираження інформації.

У дійсності способом доведення інформації до адресата є сукупність прийомів, спрямованих на забезпечення надходження інформації від суб'єкта до адресата погрози.

Власне конкретних способів доведення інформації до адресата може бути безліч, але загалом вони поділяються на дві групи: 1) безпосереднє доведення інформації; 2) опосередковане доведення інформації.

Дещо схожа позиція висловлюється М.В. Хабаровою, яка також виокремлює два способи доведення інформації до індивіда: 1) опосередковане та 2) пряме психічне насильство [9, с. 151]. Утім сам зміст перелічених способів доведення інформації, на нашу думку, є іншим, оскільки вчена до прямих способів відносить усну мову, письмові повідомлення відео– та аудіоматеріали, а до опосередкованих – нетрадиційні (гіпноз, телекінез, які не уволуються слухом чи зором потерпілого) [9, с. 151]. Водночас вважаємо, що такий розподіл способів більше стосується не самого передання (доведення) інформації, а сприйняття потерпілим такої інформації. Тому у запропонованому М.В. Хабаровою варіанті диференціації способів йдеться більшою мірою не про способи передання (доведення) інформації, а про способи сприйняття такої інформації.

Відповідно до цього пропонується нами диференціація способів доведення погрози ґрунтується на наявності чи відсутності допоміжних засобів чи сторонніх осіб, через яких передається (доводиться) інформація.

Таким чином, до безпосереднього доведення інформації необхідно відносити способи, за яких інформація про намір вчинити певні діяння переходить від суб'єкта до адресата без залучення інших осіб чи будь-яких засобів для забезпечення інформації. Тобто інформація переходить від суб'єкта до адресата прямо.

У свою чергу до опосередкованого доведення інформації варто відносити всі способи, за яких інформація переходить від суб'єкта до адресата із використанням інших осіб або допоміжних засобів. Опосередкованим доведенням інформації є, зокрема, способи передавання інформації через іншу особу, способи, коли інформація доводиться до адресата за допомогою засобів передавання інформації, письмові способи вираження інформації.

Висновок. Таким чином, провівши дослідження ознак зовнішнього прояву погрози як способу вчинення злочину, можемо сформулювати такі висновки.

По-перше, до ознак зовнішнього прояву погрози як способу вчинення злочину відносяться: сутність погрози як діяння; зміст погрози; форма (спосіб) вираження погрози; спосіб доведення погрози.

По-друге, погроза полягає у вчиненні активних дій, спрямованих на вираження та доведення до адресата змісту погрози. Водночас змістом погрози є інформація про намір вчинити відповідні діяння. Змістом погрози може виступати: 1) вбивство (статті 129, 147, 189, 206, 206-2, 280, 345, 346, 350, 355, 377, 386, 398, 405 КК України); 2) насильство (статті 149, 150-1, 152, 153, 157, 162, 174, 186, 187, 189, 206, 206-2, 258-1, 280, 289, 297, 303, 308, 312, 342, 345, 346, 350, 355, 365, 377, 386, 393, 398, 405, КК України); 3) пошкодження та (або) знищення майна (статті 154, 157, 189, 195, 206, 280, 345, 346, 350, 355, 377, 386, 398, 405 КК України); 4) розголошення відомостей, які ганьблять особу, чи які вона бажає зберегти в таємниці (статті 189, 154, 386 КК України); 5) вчинення діянь, що посягають на основний безпосередній об'єкт злочину (статті 258, 266, 354, 368, 368-3, 368-4, 444 КК України); 6) вчинення інших діянь (статті 154 (вилучення майна), 189 (обмеження прав, свобод або законних інтересів), 346 (викрадення або позбавлення волі) КК України).

По-третє, формами (способами) вираження погрози є: усна, письмова, поведінкова та комбінована (змішана). Іншими способами доведення погрози можуть бути абсолютно різні способи, які можуть поділятися на: 1) безпосередні (інформація про погрозу прямо передається від суб'єкта до адресата); 2) опосередковані (інформація про погрозу передається через інших осіб чи засоби передавання інформації).

Література:

1. Кириченко О.В. Кримінально-правові та кримінологічні аспекти протидії завідомо неправдивим повідомленням про загрозу громадській безпеці: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / О.В. Кириченко. – Х., 2005. – 18 с.
2. Крашенников А.А. Угроза в уголовном праве России: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.08 / Крашенников А.А. – Ульяновск, 2002. – 198 с.

3. Лохвицкий А.В. Курс русского уголовного права / Лохвицкий А.В. – М., 1871. – 548 с.
4. Лукьянова И.В. Угроза как преступление в уголовном праве России: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.08 / Лукьянова И.В. – М., 2004. – 184 с.
5. Овчинников М.А. Угроза убийством или причинением тяжкого вреда здоровью (уголовно-правовой и криминологический анализ): дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.08 / Овчинников М.А. – Нижний Новгород, 2006. – 215 с.
6. Панов М.І. Поняття злочину (коментар до Кримінального кодексу України) / М.І. Панов, В.П. Тихий // Вісник Конституційного Суду України. – 2004. – № 1. – С. 88–95.
7. Словник української мови : в 11 т. / [І.К. Білодід, А.А. Бурячок, В.О. Винник та ін.] – К.: Наукова думка, 1970–1980. –
8. Т. VI: П–Поїти. – 1975. – 832 с.
9. Словник української мови : в 11 т. / [І.К. Білодід, А.А. Бурячок, В.О. Винник та ін.] – К.: Наукова думка, 1970–1980. –
10. Т. X: Т–Ф. – 1979. – 658 с.
11. Хабарова М.В. Угроза убийством или причинением тяжкого вреда здоровью: уголовно-правовой и криминологический аспекты (по материалам судебной практики Краснодарского края): дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.08 / Хабарова Марина Викторовна. – Краснодар. – 181 с.
12. Шаблистий В.В. Кримінальна відповідальність за погрозу вбивством : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / В.В. Шаблистий. – Дніпропетровськ, 2010. – 20 с.
13. Ярмиш Н.М. Теоретичні проблеми причинно-наслідкового зв'язку в кримінальному праві (філософсько-правовий аналіз): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Н.М. Ярмиш. – Харків, 2003. – 37 с.

Куцый Р. В. Признаки внешнего проявления угрозы как способа совершения преступления

Аннотация. В статье раскрывается содержание признаков внешнего проявления угрозы как способа совершения преступления. Констатируется, что к признакам внешнего проявления угрозы как способа совершения преступления относятся: понятие угрозы как действия, содержание угрозы, форма угрозы (способ выражения угрозы) и способ доведения угрозы. Обосновывается вывод, что угроза может совершаться только путем активных действий, которые заключаются в выражении и доведении до адресата информации о намерении совершить соответствующие действия.

Ключевые слова: угроза, способ совершения преступления, внешнее проявление, содержание угрозы, форма угрозы, способ доведения угрозы.

Kutsyi R. Features of external manifestation of threat as a means of committing a crime

Summary. The content of external manifestation of threat as a means of committing a crime is being researched in this article. The author states that signs of external manifestation of threat as a means of committing a crime are: a notion of threat as an action, a content of threat, a form of threat (a method of threat manifestation) and a way to carry the threats. The conclusion is made that threat may be perpetrated only through active acts consisting in manifestation and carrying information about intention to commit the act to addressee.

Key words: threat, method of committing a crime, external manifestation, content of threat, form of threat, method of carrying threat.